

אקלום צמחי בר מדבריים לתעשיית הנוי: פרחי קטיף ומילוי צמחי עציץ וגן

מוטי הררי, תיקי קגן ועידו סתר – מו"פ ערבה

מבוא

צמחיית הבר הגדלה באגן הים התיכון שימשה כמקור חשוב ביותר לביות להפיכתם לצמחי תועלת לשימוש האדם כמקור להזנת האדם ובעלי החיים הביתיים. צמחים רבים בויתו במהלך הדורות לגידול כצמחי נוי. צמחיית האזורים המדבריים עדיין לא מימשה את הפוטנציאל הגלום בה. ריחוקם הגיאוגרפי, קשיי גישה, תנאי האקלים הקיצוניים הגבילו את מספר המינים של צמחי המדבר המשמשים כיום כצמחי תועלת.

בענף ההורטיקולטורי קיים ביקוש רב למוצרים חדשים להשלמת הגידולים המסורתיים השולטים בענף. יתרונה היחסי של ישראל בסחר העולמי בענף צמחי הנוי הוא בחדשנות המאפשרת עמידה בתחרות עם מדינות מתחרות בעלות יתרונות יחסיים כעלות גידול, זמינות כוח עבודה זול, קרבה לשוק ותנאי אקלים ואיכות מים משופרים.

בשנים האחרונות מסתמנת מגמה בישראל של הרחבת שטחי ומגוון ענפי הקישוט ("ירוקים") וצמחי המילוי על חשבון הפרחים הקלאסיים כציפורן וורדים הסובלים מתחרות עזה ממגדלים בארצות אפריקה ודרום אמריקה. (חקר שווקים, משרד החקלאות)

לאחרונה הפכה ה"תנועה הירוקה" לאופנה מובילה בעולם המערבי המייצגת תפיסה המתנגדת לגלובליזציה ומקדשת את ערכי השיבה לטבע. בד בבד עם התפשטות התפיסה, מתרחב הביקוש למוצרים טבעיים שלא עברו עיבוד כימי. לאחרונה התפשט הסגנון הטבעי גם לתעשיית צמחי הנוי והגן המראה ביקושים עולים לצמחים אקזוטיים שלא עברו תהליכי ביות וטיפוח המרחיקים אותם ממקורם הטבעי. במקביל קיימת עלייה בדרישה העולמית לצמחים חסכני מים המראים סבילות גבוהה בחשיפה לטמפרטורות גבוהות ולתנאי יובש. עדות לכך מהווה המסחר הענף בחומר ריבוי שנאסף מצמחיית הבר הים-תיכונית במדינות שונות בראשן טורקיה וישראל אך גם איטליה, יוון, ספרד ומרוקו והמגבלות שהוטלו בארצות אלה, לצורך הגנה ושמור של המגוון הביולוגי למען הדורות הבאים. מגמות אלה נוצלו בשנים האחרונות ע"י קבוצת מחקר וחקלאים בערבה לאקלום מן הבר של שני גידולים: 'כסופית המדבר' (*Aerva persica*) שבית גידולה הטבעי הינו אזור הנגב והערבה ו'אפונת המדבר' (*Swinsona formosus*) שמקורה בצמחיית הבר של אוסטרליה. גידולים אלה עדיין לא הגיעו למימוש מלא של הפוטנציאל הכלכלי שלהם, אך כבר כיום משווקים בהצלחה ומעוררים תגובות נלהבות בשוק הצמא למוצרים חדשים ואקזוטיים. ועדה ההיגוי לענף הפרחים שמונתה ע"י הנהלת משרד החקלאות המליצה בתחום המקצועי להתמקד ולקדם –

- אינטרודוקציה ופיתוח גידולים וזנים חדשים יש להשקיע לטווח ארוך בטיפוח ובגנטיקה. מומלץ להתמקד בגידולי צח"ר שבהם יש לנו יתרון יחסי (זוח וועדה היגוי "ענף הפרחים לאן?!" – 2010)

צמחים אשר אינם מוכרים במסחר והניחנים במופע אטרקטיבי וייחודי נכללים בקטגוריה זו ובהם מתמקד המחקר – חומעה וורודה (*Rumex Cyprius*), מור (*Gomphrena globosa*), בסייה צמירה (*Bassia eriophora* (Schard.) Aschers) וגולנית ערב (*Globularia arabica*)

Jaub. Et Spaach). צמחים אלו נכללים בקטגוריה של צמחי מילוי. במין חומעה וורודה בוצעה סלקציה במשך מספר שנים במו"פ ערבה דרומית לקבלת צבע ורוד עז של חפי הפרחים (הררי, ויסוקר ודנינו – סיכום ניסויים מו"פ ערבה דרומית 2002-2008)

במור נערכו ניסויים לקבלת פריחה מרוכזת ולמניעת שבירת ענפי הצד (ממשק מכוון ריכוז פריחה - אורי שגיא, 2004 , עבודת גמר ביי"ס מעלה שחרות) ונבחן מודל הפריחה של הצמח (ברור מנגנון הפריחה של צמח המור - נטלי ספרו, 2004 , עבודת גמר ביי"ס מעלה שחרות) . צמח המור צומח באופן טבעי לגובה 80-120 ס"מ. הלטרלים של המור ארוכים ומסועפים. בגידולו הטבעי ענפי הצמח ארוכים, דקים ושבירים והפרחים מפוזרים ומרוחקים זה מזה. לשם שיווק צמח זה בתור צמח מילוי, FILLER, לזרי פרחים על ענפיו להיות צפופים בעלי נוף עשיר בפרחים בצבע סגול – בורדו. נבחנו גידולו תחת רשתות כרומטיות צבעוניות- כחולה ואדומה בשילוב עם טיפולי נינוס. הצמחים שגדלו תחת הרשתות הכרומטיות היו ארוכים ובעלי תפרחות מפוזרות בהשוואה לביקורת שגדלה ללא חיפוי ברשת. נינוס באמצעות מגייק בעיתוי המתאים הביא לקבלת מוצר אטרקטיבי בהשוואה לשימוש במננסים אחרים (הררי, דנינו ושגיא 2004).

תמונה מס. 2. מור, בקורת

תמונה מס. 1. מור מנונס

הירידה המתמשכת בהיקף צמחי המילוי מוסברת בעיקר בתחרות הגוברת במוצרים הקלאסיים העיקריים כגיפסנית, טרכליום ועדעד עם מקורות אספקה מארצות אפריקה ודרום אמריקה. להכנסת מוצרים חדשניים לקטגוריה זו חשיבות בכך שתשפר את חלקה היחסי של ישראל ותגדיל את היקף הגידול והריווחיות בגידולים המוצעים שבהם התחרות ממקורות אספקה חלופיים עדיין אינה קיימת.

גידולים חדשים הנמצאים בבחינה במו"פ ייעודם ומצב ההתקדמות לקראת מוצר מסחרי.

שם	שם לטיני	צבע	תחילת פריחה	סיום פריחה	גינן חסכוני	קטיף	עציץ	מילוי	מסחרי
אפונת המדבר	Swinsona formosa	אדום שחור	8.12	6.6	X	X	X	X	X
אהרונסוניה פקטורובסקי	Aaronsonia factorovskii	צהוב	5.1	5.5	X		?		X
לינריה	Linaria reticulata	סגול צהוב	15.12	5.5	X				X
זעזועית גדולה	Briza maxima	קש	28.12		X			X	X
קדד פינברון ?	Astagalus Fainbrun?	ורוד	1.2	15.5	X			X	
עירית צרת עלים	Asphodelus tenuifolius	לבן	15.12	5.3	X		X?		בבדיקה
לוטוס מכסיף	Lotus creticus	ורוד	15.1	30.4	X				
לוטוס מדברי	Lotus languginosus	אדום	15.1	25.5	X				X
לוענית הנבטים	Scrophularia nabateurum	בורדו	15.2	20.4	X				
דזרט מריגולד	<i>Baileya multiradiata</i>	צהוב	1.1	12.1 2	X	X			X
בבונג דו גווני	Matricaria recutita	לבן צהוב	1.12	15.5	X				
ברומית גדולה	Bromus catheticus	קש	15.12	10.5	X				X
פשתנית ססגונית	Linaria haelava	סגול לבן צהוב	1.1	30.4	X				
אזוביון	Lavendula coronopif	כחלחל	15.12	7.8	X		X?		X

שם	שם לטיני	צבע	תחילת פריחה	סיום פריחה	גינן חסכוני	קטיף	עציץ	מילוי	מסחרי
מרווה צמירה	Salvia lanigera	סגול	1.1	1.3	X				
מרווה דגולה	Salvia horminum		20.1	30.4	X				X
מרווה ריחנית	Salvia dominica	קרם	20.2	1.4	X				X
צפורנית נפוחה	Silena vulgaris	קרם	15.12	10.5	X				X
גולדפילדס	<u>Lastenia globrata</u>	צהוב	15.1	25.5	X				X
בסיה צמירה	<u>Bassia eriofora</u>	לבן	30.3	15.6	X		X		
כוכב ריחני	<u>Asteriscus graveolens</u>	צהוב	1.3	15.4	X				
תגית א"י	<u>Sabsisa Palestina</u>	לבן			X	X			X
קרקש צהוב	<u>Colutea Isteria</u>	צהוב			X		X		בדיקה
שושנת יריחו	<u>Anastatica hierochuntica</u>	לבן			X				X
חומעה ורודה	<u>Rumex cyprius</u>	ורוד			X		X		
חוטמית זיפנית	<u>Alcea setusa</u>	לבן אדום ורוד זו צבע			X				X
שכרון זהוב	<u>Hyoscyamu saurus</u>	צהוב			X				
עכנאי יהודה	<u>Echium Judaeum</u>	כחול			X				X

נבחנים מינים נוספים כגולנית ערב, בר גביע, דרדר כחול, דרדר גדל פרחים, פרגים ופרגות, ציפורניות למינהן, שמשון, שיבולת ימית ועוד.

זרעי מיני צמחי בר שעברו בחינה במו"פ מגודלים מסחרית למטרות של שיקום גנני בחלקי הארץ השונים. מינים נוספים נבחרו לבחינה במשתלות חישתיל למטרת יצור צמחי עציץ פורחים. מספר מינים נוספים מיוצרים בשטחי מגדלים במשקי הערבה.

